

СЕЛОФОРМУЮЧІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

FORMING VILLAGE DEVELOPMENT MODEL OF AGRICULTURAL ACTIVITY

Плотнікова М.Ф.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інноваційного підприємництва
та інвестиційної діяльності,
Житомирський національний агроекологічний університет

Петрашко Л.П.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародного менеджменту,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

У статті визначено періодизацію розвитку сільських територій. Розкрито сутність принципів сільського розвитку з позиції сталості формування та самозабезпеченості діяльності територій. Встановлено проблеми та пріоритети суспільно-економічного зростання через механізм інноваційної діяльності. Розглянуто практику та перспективи впровадження ідеї «Родова садиба», оцінено наслідки її реалізації на сільських територіях з позиції системно-синергетичного підходу в управлінні.

Ключові слова: розвиток сільських територій, моделювання, соціально-економічний розвиток, стійкий розвиток, інновації, родова садиба.

В статье определена периодизация развития сельских территорий. Раскрыта сущность принципов сельского развития с позиции формирования устойчивости и самообеспеченности деятельности территорий. Установлены проблемы и приоритеты социально-экономического роста через механизм инновационной деятельности. Рассмотрены практика и перспективы внедрения идеи «Родовое поместье», оценены последствия ее реализации на сельских территориях с позиции системно-синергетического подхода в управлении.

Ключевые слова: развитие сельских территорий, моделирование, социально-экономическое развитие, устойчивое развитие, инновации, родовая усадьба.

This article describes the periodization of the development of rural areas. It also reveals the essence of the principles of rural development from the perspective of sustainability and self-reliance activities in the territories. The author outlined the problems and priorities of socio-economic growth through the mechanism of innovation. The article discussed the practice and prospects of introducing the idea of "Patrimony". It evaluates the consequences of implementing the idea of "Patrimony" in rural areas from the position of system-synergetic approach in management.

Keywords: rural development, modelling, socio-economic development, sustainable development, innovations, ancestral manor.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Всесвіт побудований на основі закону єдності та боротьби протилежностей, що символізує й провокує рух і розвиток систем. Стійкість систем забезпечується за рахунок багатоманітності видів та функцій елементів: багато організмів забезпечують виконання однієї функції цілісної системи (синонімія – одне й те саме повторюється багато разів – надлишковість – здатність забезпечуючи цілісність та стійкість системи вищого порядку, що складається

із систем нижчого порядку), кожен елемент системи спроможний реалізовувати багато функцій (амоністичність – по аналогії з філологією, залежність значення ввід контексту – рухливість, гнучкість – здатність забезпечує мобільність системи, її здатність до пристосування). Пошук напрямів забезпечення стійкості систем та механізмів їх постійного розвитку є завданням як урядових структур, так і громадських діячів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Напрями виходу із

ситуації, що склалася в селах, вирішення проблем депресивності територій знаходять своє відображення у низці нормативно-правових актів, прийнятих на вищому рівні в країні. Правові основи взаємодії і вирішення суспільно-економічних питань знаходять своє вирішення у низці нормативно-правових актів (закони України «Про особисте сільське господарство», «Про фермерське господарство», «Програма розвитку сільського господарства до 2020 р.» та ін.). Питання розвитку сільських територій є нині одним із широко досліджуваних як вітчизняною, так і зарубіжною економічною школою. Зокрема, проблемам активізації і гармонізації суспільно-економічних стосунків, організації, інвестиційній і інноваційній діяльності для розвитку сільських територій присвячено чисельні праці як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Такими є результати досліджень Н. Зіновчук, В. Зіновчука, М. Маліка, П. Саблука, О. Скидана. Аспекти регіонального розвитку територій, можливості використання європейського і світового досвіду в діяльності національних і наднаціональних формувань описані В. Геєцем, Т. Зінчук. Теоретичні, методологічні і практичні аспекти розвитку сільських територій, а також перспективи оптимізації національної аграрної політики знаходяться у центрі уваги В. Юрчишина, О. Бородіної, В. Збарського, І. Прокопи, Л. Шепотька. Питання ресурсного забезпечення, зумовленого обмеженнями в їх кількості з позицій залучення до виробничого процесу, є темою досліджень Л. Давиденко. Водночас наявність асиметрій і диспропорцій у сільському розвитку вимагає подальших економічних, політичних, соціальних та екологічних перетворень як у світовій економічній системі, так і в Україні зокрема.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. До невирішених раніше частин загальної проблеми слід віднести аспекти складної і багатогранної проблеми ефективності спільно-економічних та екологічних процесів, особливо на регіональному рівні. Багато положень мають суперечливий характер і залишаються відкритими для наукової дискусії. Поглибленого розроблення потребують питання визначення шляхів та механізмів активізації залучення молоді на сільські території як людського капіталу та інших інвестиційних ресурсів в економіку конкретних регіонів України зокрема, формування передумов інвестиційно-інноваційних заходів соціально-економічного та екологічного розвитку, поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення активізації процесів агробізнесу тощо.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою даного дослідження є розкриття механізмів реалізації політики розвитку територій за умови активізації їх внутрішнього потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових

результатів. Думка людини творить справжні дива. Весь наш технократичний світ побудований на основі думки. Проте прості та переконливі експерименти засвідчують, що Природа теж є «продуктом» Божої творчості – думки. Так, американський генетик Лютер Бербанк, коли не зміг вивести сорт їстівного кактуса без голок методами селекції, почав розмовляти з рослиною та «вмовив» її позбутися голок, що в низці поколінь дало змогу вивести сорт кактусів без голок [1, с. 422]. Фактом залишається дослідження сучасних учених, які думкою програмують форму листя рослин, їх плоди та колір. Ще наші пращури знали, як спровокувати рослини до плодоношення й гарних урожаїв. Цьому були присвячені чисельні обрядові містерії, що збереглися в пам'яті народу у формі звичаїв та традицій, що донині демонструють можливості людської свідомості.

Формування простору на основі хвильових процесів, передача енергії та інформації в часі наочно демонструють просторово-часову субстанцію, що визначає стан та розвиток систем, якими вона скеровує. Фактично діяльність системи «суспільство» в умовах просторово-часового функціонування має ознаки: 1) мовної подібності (солетонне збудження елементів системи – стійкі енерго-інформаційні хвилі, у яких нелінійність та дисперсія врівноважені, на рівні торсіонних полів вони володіють здатністю зчитувати інформацію з інших елементів системи та транслювати її у внутрісистемний простір та за межі біосфери – як функціональний прояв ноосфери, описаний В.І. Вернадським); 2) голографічності – система «людське суспільство» діє на основі образних структур (мова теж образна структура): соціуму, як і біосистемі, потрібна інформація, щоб сформувати свою чотиривимірну структуру (просторово-часову), це реалізується за рахунок голографічної пам'яті (система, що забезпечує розвиток, наприклад, генетичний код є «голограмою» – системою векторів, які дають змогу системі «соціум» та її елементам – людині, родині, народу, нації, країні, наднаціональному утворенню – правильно орієнтуватися в межах загальної планетарної системи, всесвіту тощо); 3) змішаності (entangle) – квантова нелокальність або телепортація енерго-інформаційного стану та/або простору.

У великих містах людина переважно є самотньою, що створює психологічний та емоційний дискомфорт та породжує депресійні стани. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищими соціальними цінностями, а держава відповідає перед людиною за свою діяльність; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. Тому виходити із ситуації необхідно передусім через вплив на людину. Вирішення низки соціальних

проблем досягається за рахунок життя в громаді середньою чисельністю 150 осіб (гармонійне коло прямої взаємодії, «відчуття ліктя», реалізації практичної підтримки та допомоги, що дієвіше та є більш енергетичним за віртуальні зв'язки в соціальних мережах), що уможливорює постійне спілкування та соціалізацію мешканців, посилює діалог та взаємодію між особистостями, забезпечується відчуття причетності та комфорту, створює умови для формування відповідальності за кожного з учасників. Найбільший прояв вона має за рахунок розвитку «ефекту села», окреслений психологом С'юзен Пінкер, який робить людей здо-

ровішими та щасливими [3]. Доброзичлива атмосфера спілкування створює простір живого контакту, відчуття ноосфери, яку описував академік В.І. Вернадський, посилюється. Початок вивчення соціально-економічних проблем розвитку села найкраще відображений у періодизації етапів його становлення на теренах України (рис. 1).

Базовими принципами реалізації завдань сільського розвитку є: 1) дієвість (починати реалізовувати завдання з тим, що є, виходячи з тих стартових умов, які є в розпорядженні); 2) успішність (реалізація завдань, які є більш успішними, для яких є найбільше вихідних умов та які подо-

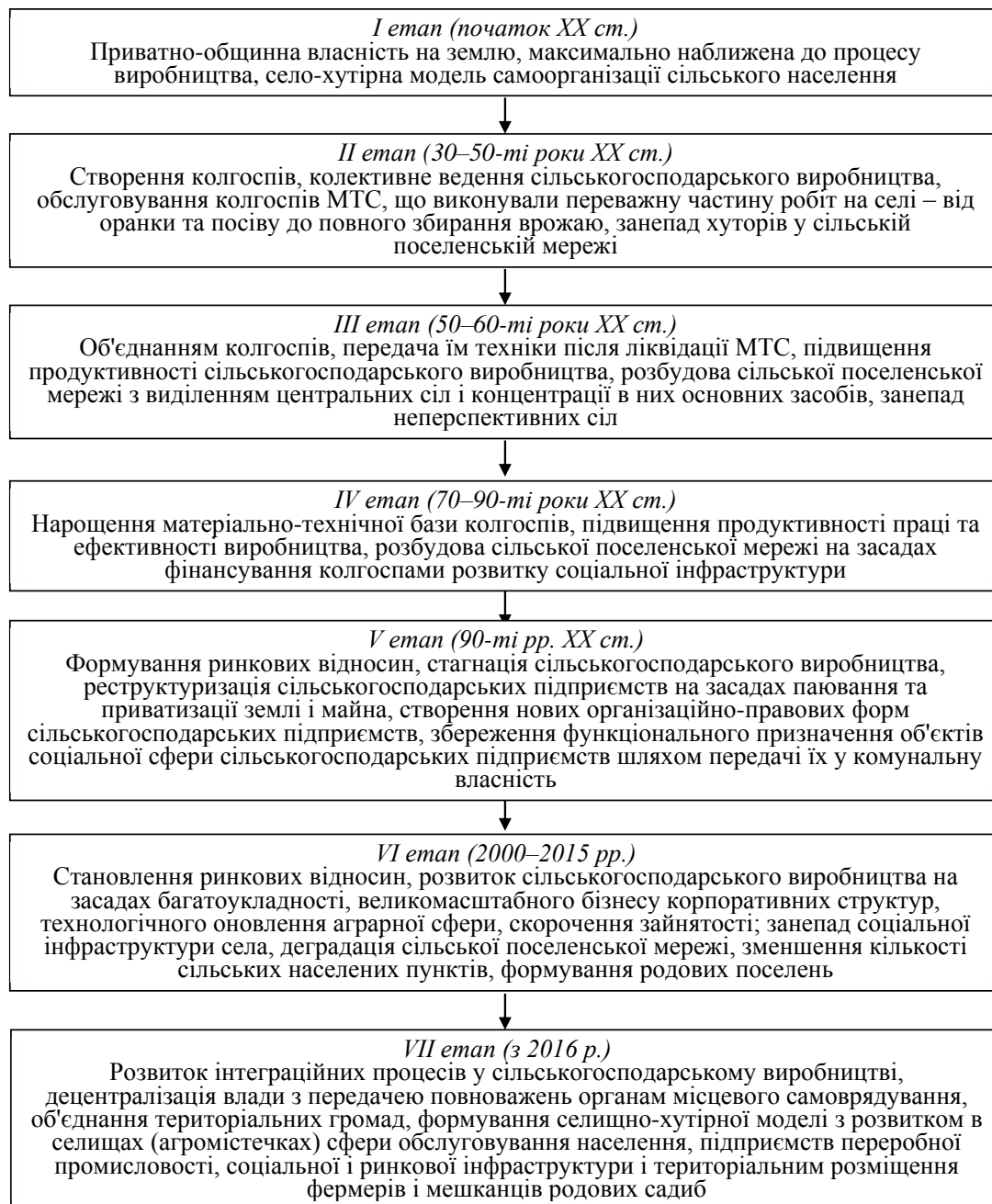

Рис. 1. Періодизація розвитку сільських територій

баються); 3) зміни (змінити ситуацію можна, якщо змінюєш місце, оточення або роботу або все одразу, якщо середовище не задовольняє, то загинь у ній, залиш або зміни); 4) випробування (на певний період відмовитися від благ та комфорту для досягнення мети – обмеження в ресурсах, наприклад грошах, одязі, часі, – і присвятити їх усі досягненню чітко визначеного результату, що визначений за часом. Витрати грошей, часу та інших ресурсів прикладені для досягнення мети). Наприклад, таким може вважатися підхід 5R (refuse – відмова від одно-разових речей, reduce – скорочення обсягів споживання, – споживання на рівні мінімальному та достатньому для постійного духовного зростання, reuse – повторне використання, recycle – переробка, rot – компостування) у життєдіяльності та господарюванні, де окремі принципи визначені за ступенем пріоритетності від вищого до нижчого. Здоров'я, економія, екологія та турбота про навколишній світ забезпечуються через зміну свідомості та навчання дітей.

Результати впровадження інвестиційного підходу визначено на основі моделі Кобба-Дугласа, за допомогою якої досліджено вплив інновацій та інвестицій на рівень виробництва в сільському господарстві України. Розрахунок результатів моделювання проведено за допомогою програмного продукту для статистичного аналізу та прогнозування SPSS та мови програмування R.

$$x = a_0 \cdot L^{\alpha_L} \cdot A^{\alpha_A} \cdot K^{\alpha_K} \cdot V^{\alpha_V}, \quad (1)$$

де x – сукупний обсяг виробництва; L – затрати праці; A – сільськогосподарські угіддя; K – затрати капіталу; V – сукупні змінні витрати; $\alpha_L, \alpha_A, \alpha_K, \alpha_V$ – параметри, що визначають зміну факторів, у розрахунку на одиницю часу.

За високого рівня конкуренції як в аграрному секторі та поведінки виробників, спрямованої на максимізацію прибутку, еластичність виробництва для визначених факторів визначається так:

$$p \cdot \frac{\partial x}{\partial z_i} = w_i \quad \text{або} \quad \frac{\partial x}{\partial z_i} = \frac{w_i}{p}, \quad (2)$$

де p – ринкова ціна продукту; w_i – ринкова ціна фактора.

Для квазіпостійних витрат w_i необхідно замінити відповідні тіньові ціни w_i^s . Під тіньовою ціною обмеження на кількість ресурсів розуміємо ефект, який додаткова одиниця ресурсу може мати на цільову функцію. Оцінка впливу інноваційного процесу на розвиток аграрного сектору відображено в табл. 1.

Наявність інноваційного складника розвитку аграрного сектору сприяє скороченню витрат під час виробництва продукції, зниженню надлишкових витрат і запобіганню технічної неефективності. Проте на відміну від промисловості зростання виробництва в сільському господарстві спостерігається значно меншими темпами. Реалізація концепції «Родова садиба» [4–10] у Коростенській РДА дає змогу збільшити рівень зайнятості та соціальної напруженості в регіоні, розвантажити інфраструктуру міста та сприяти підвищенню рівня продовольчої та економічної безпеки громадян за рахунок самозайнятості. Практика життєдіяльності та господарювання родових поселень України засвідчує продукування їх мешканцями всього спектру товарів робіт та послуг та диверсифіковані канали їх реалізації, у тому числі гнучкі форми зайнятості, зокрема дистанційної, та творчих проектів. Використання відновлюваних джерел енергії, безвідходних, енергозберігаючих, органічних і біологічних технологій господарювання та життєдіяльності дає змогу знижувати антропогенне навантаження на природу, сприяє припиненню її руйнації внаслідок господарської діяльності [11–15]. Кількість жителів міст, які бажають стати господарем свого життя, власними силами забезпечити побутові потреби, будувати повноцінне простір любові і благополуччя в гармонії взаємодії із зовнішнім світом на своїй малій батьківщині для прийдешніх поколінь, зростає. Результатами реалізації вказаного підходу на рівні району є: 1) призупинення процесу вимирання сіл; 2) розширення виробництва плодово-ягідної, овочевої, тваринницької та інших видів продукції, притаманної для сільської місцевості; 3) культивування грибовництва; 4) розширення бази для створення кооперативів із заготівлі та переробки сільгосппродукції; 5) розвиток сфери обслуго-

Таблиця 1

**Вплив інноваційного процесу на розвиток аграрного сектору України
(у середньому в 1990–2015 рр.)**

Позначення	Найменування показника	Відносна зміна за рік, %	Еластичність виробництва	Вплив на виробництво, %
x	Обсяг виробництва	5,4400	1,0000	5,4400
L	Затрати праці	-0,9683	0,7081	-0,6857
A	Сільськогосподарські угіддя	-0,0568	0,0789	-0,0045
K	Затрати капіталу	1,2600	0,0957	0,1206
V	Змінні витрати	30,9507	0,1172	3,6287
δ	Норма інноваційного процесу			2,3810

вування, медицини, освіти в нових поселеннях; 6) розвиток сільської будівельної індустрії, орієнтованої на задоволення потреб сільських територій, що розвиватимуться; 7) пріоритетне застосування господарями таких садиб (наділів) органічного землеробства і, як наслідок, значний поштовх для переходу на цей шлях виробництва сільськогосподарської продукції на всіх землях України; 8) значне поліпшення екологічної ситуації; 9) поліпшення демографічної ситуації та підвищення рівня зайнятості та самозайнятості (зазначені напрями потребуватимуть значної кількості робочих місць і, відповідно, закріплення сімей на сільських територіях); 10) зменшення трудової міграції, демографічної напруги та рівня злочинності в містах і промислових центрах.

До наслідків застосування інноваційних методів ресоціалізації в рамках проекту «Родова садиба» відносимо: 1) трудову зайнятість засуджених, що сприятиме зменшенню злочинності, зокрема рецидивної; 2) професійне навчання в ході виконання повсякденних обов'язків, що сприятиме збільшенню обсягу виробництва сільгосппродукції та покращення її якості; 3) орієнтацію на соціальний спосіб життя та сімейні цінності, що слугуватиме профілактикою саморуйнівних звичок та суспільно небезпечних хвороб; 4) поліпшення можливості проведення

групової психокорекційної роботи, враховуючи проживання на одній території.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Членами екологічних та родових поселень, за спостереженнями соціологів і психологів, є високоосвічені, інтелектуальні індивіди з активною життєвою позицією і здоровим способом життям. Збереження навколишнього природного середовища, виробництво їжі, палива та інших відновлюваних біоресурсів «на місці», безвідходні технології (переробка відходів на місці), знезараження наявних токсичних відходів, запобігання негативному впливу на інші території є у центрі уваги поселенців. Для досягнення гармонійного розвитку суспільства та природи будівництво та інші процеси, що забезпечують життєдіяльність, здійснюється з екологічної, біологічної та/або органічної сировини. Використання відновлюваних джерел енергії та знезараження відходів дає змогу мінімізувати вплив на місцеву екосистему. Практично всі такі поселення є соціально активними, проводять різні семінари, зустрічі гостей, займаються зеленим, екологічним, сільським та іншим аналогічним видом туризму. Організація родового поселення дає змогу вивільнити час для розвитку особистості, розкриття його потенціалу, сприяє оздоровленню.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мичурин И.В. Избранные сочинения / И.В. Мичурин ; под общ. ред. проф. П.Н. Яковлева. – Москва : ОГИЗ - Сельхозгиз, 1948. – 792 с.
2. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
3. Pinker S. The Village Effect. How Face-to-Face Contact Can Make Us Healthier, Happier, and Smarter / S. Pinker. – Hardcover: Random House. – 368 p.
4. Plotnikova M. Conceptual Basis for Ukrainian Rural Development // Regional Formation and Development Studies. – 2015. – № 3. – P. 134–144.
5. Inspiring Stories from Ecovillages: Experiences with Ecological Technologies and Practices (2013). Editors: Ansa Palojarvi, Jarkko Pyysiainen, Mia Saloranta. Vilnius: BMK Leidykla. – 120 p.
6. Living in harmony: inspiring stories from ecovillages (2013). Editor: Dalia Vidickiene. Vilnius: BMK Leidykla. – 124 p.
7. Plotnikova M. Innovative character of rural territories social potential realization // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. – 2014. – № 36. – № 4. – P. 956–958.
8. Батуріна Р.М. «Родова садиба» – один з напрямів сталого розвитку сільських територій / Р.М. Батуріна // Агроінком. – 2013. – № 4–6. – С. 102–109.
9. Кропивко М.М. Організаційні особливості створення родових садиб як альтернативної форми розвитку господарств населення / М.М. Кропивко // Науковий вісник Мукачівський державного університету. – 2015. – № 2(4). Ч. 2 – С. 24–29.
10. Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 55–58.
11. Christian D. L. Creating a Life Together: Practical Tools to Grow Ecovillages and Intentional Communities / D. L. Christian. – Paperback: New Society Publishers, 2003. – 273 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://archive.org/details/fa_Creating_a_Life_Together-Practical_Tools_to_Grow_Ecovillages_and_Intentional_Comm.
12. Follett M. P. Creating Democracy, Transforming Management / P. Mary, J. C. Tonn. – New Haven: Yale University Press, 2003. – 366 p.
13. Gilman R. The Eco-village Challenge. The challenge of developing a community living in balanced harmony – with itself as well as nature – is tough, but attainable / R. Gilman // Context Institute. Catalyzing a graceful transition to the Planetary Era [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/>.
14. Global Ecological Network (GEN) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gen.ecovillages.org/>
15. Постанова ЄС 834/2007 про органічне виробництво. Council regulation (EC) № 834/2007 of 28 June 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02007R0834-201307_01.